

DOI: 10.53120/czst.2024.187-203

„Częstochofskie
Studia Teologiczne”
51 (2024), s. 187-203
ISSN: 0137-4087

Dawid Makowski

Akademia Katolicka w Warszawie

- Collegium Bobolanum

d.makowski472@gmail.com

ORCID: 0009-0003-6007-0393

Article submitted: 16.06.2024; accepted: 23.10.2024.

„Świeckość” posług stałych lektora i akolity

“Secularity” of the permanent ministries of lector and acolyte

Abstract: The presented article addresses the issue of understanding the permanent ministries of lector and acolyte, pointing out the need to recognize the “secularity” of these offices, since they are by their very nature intended for the lay faithful. To this end, the issue at hand was analyzed from historical, legal and pastoral perspectives. Three chapters of the publication are devoted to this. The first draws attention to the issue of nomenclature, explaining the various terms referred to the lectorate and acolyte (including „ministry,” „office” and „function”). The second section on the historical background shows the realization of the postulate to return to the sources during the reform of ordination. The last part of the article addresses the pastoral dimension of the presence of lector and acolyte in the parish space. Here the publication uses the method of synthesis, attempting to grasp the cause and effect of certain activities without expanding side threads that have already been described in other studies. In this way, it is possible to see that the problem of understanding the permanent ministries, despite the great contribution of the liturgical renewal to changing this perspective, stems from the contemporary mentality of the laity and clergy.

Keywords: liturgical renewal, lay ministries, laity, lectorate, acolyte

Abstrakt: Prezentowany artykuł podejmuje problematykę rozumienia posług stałych lektora i akolity, wskazując na konieczność dostrzegania „świeckości” tych urzędów, gdyż są one z natury rzeczy przeznaczone dla wiernych świeckich. W tym celu dokonano analizy omawianego zagadnienia pod kątem historycznym, prawnym i pastoralnym. Temu też zostały poświęcone trzy rozdziały publikacji. Pierwszy z nich zwraca uwagę na kwestię nomenklatury, wyjaśniając poszczególne pojęcia, odnoszone do lektoratu i akolitu (m.in. „posługa”, „urząd” czy „funkcja”). Drugi rozdział na kanwie historycznej ukazuje realizowanie postulatów powrotu do źródeł podczas reformy święceń. Ostatnia część artykułu odnosi się do wymiaru pastoralnego obecności lektora i akolity w przestrzeni parafialnej. Publikacja posługuje się tutaj metodą syntezy, próbującą uchwycić przyczynę i skutek pewnych działań bez rozszerzania pobocznych wątków, które zostały już opisane w innych badaniach. Dzięki temu możliwe jest dostrzeżenie, że problem rozumienia posług stałych, mimo dużego wkładu odnowy liturgicznej na zmianę tej perspektywy, wynika ze współczesnej mentalności świeckich i duchownych.

Słowa kluczowe: odnowa liturgiczna, posługi świeckich, świeckich, lektorat, akolitat

Wprowadzenie

Papież Franciszek w Motu Proprio „*Spiritus Domini*” wydanym 10 stycznia 2021 r. wskazał na fakt, iż współczesne urzędy lektora i akolity, których reformy dokonał papież Paweł VI (†1978) w 15 sierpnia 1972 r., są „świeckimi posługami” (*ministeria laicorum*)¹. Jest to stwierdzenie bardzo ważne, ponieważ stanowi kolejne podkreślenie natury posług przed diakonatem, która łączy się nie tyle z sakramentem święceń, ile z sakramentem chrztu św. Wyraźnie ukazała to soborowa Konstytucja Dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*” z 18 listopada 1964 r., która wskazała na to, że przyjęcie sakramentu chrztu św. uzdalnia wszystkich wiernych do uczestnictwa w potrójnej misji Chrystusa². Kapłaństwo Chrystusa, wspólne wszystkim ochrzczonym, wyraża się przede wszystkim w świętej liturgii, która stanowi ośrodek życia Kościoła, bo do niej zmierzają i z niej wypływają wszelkie formy działalności mistycznego ciała Chrystusa³. To

¹ Zob. Franciscus, *Litteræ Apostolicæ Motu Proprio datæ „Spiritus Domini” quibus canonis 230 §1 Codicis Iuris Canonici normæ de aditu personarum feminini sexus ad institutum ministerium Lectoratus et Acolythatus mutantur*, „Acta Apostolicæ Sedis” 113 (2022), s. 169.

² Zob. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio Dogmatica de Ecclesia „Lumen gentium”*, „Acta Apostolicæ Sedis” 57 (1965), s. 37 (nr 31).

³ Zob. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de sacra Liturgia „Sacrosanctum Concilium”*, „Acta Apostolicæ Sedis” 56 (1964), s. 102 (nr 10).

właśnie w niej Kościół najpełniej się wyraża, a poszczególni jego członkowie wypełniają konkretne czynności, mające na celu oddanie chwały Bogu, uswięcenie człowieka i budowanie Kościoła⁴.

Obecnie coraz częściej dostrzega się potrzebę zgłębienia zagadnienia uczestnictwa świeckich w liturgii pod kątem przyjmowania przez nich posług liturgicznych⁵. Wiele diecezji posiada już ośrodki formacyjne do przeprowadzania niezbędnego przygotowania kandydatów, lecz ciągle są one w mniejszości. Przyczyna tego stanu rzeczy może tkwić w niezrozumieniu istoty posług stałych lektora i akolity, które przez ostatnie tysiąclecie były święczeniami niższymi w drodze ku kapłaństwu⁶. Jednak trzeba też przyznać, że sama Konferencja Episkopatu Polski, wydająca po II Soborze Watykańskim (1962-1965) pierwsze instrukcje względem posługiwania lektorów i akolitów, uwzględniała w nich jedynie seminarzystów posiadających te urzędy, którym zresztą też początkowo ograniczono funkcje akolitów, tak iż wbrew prawu powszechnemu nie mogli oni być nadzwyczajnymi szafarzami Komunii św., czy też w sposób nadzwyczajny wystawiać Najświętszego Sakramentu⁷. Pierwsze zezwolenie na otrzymanie tych posług przez świeckich mężczyzn, którzy nie przygotowują się do przyjęcia święceń wyższych, zostało udzielone przez Konferencję Episkopatu Polski dopiero dnia 12 kwietnia 2007 r.⁸ Oznacza to zatem, że niedługo Kościół w Polsce będzie przeżywał dwudziestolecie udzielania tych urzędów również tym mężczyznom, którzy nie formują się do diakonatu czy prezbiteratu.

Zważając na potrzebę ukazania natury i znaczenia posług lektora i akolity w zgromadzeniu liturgicznym, celem niniejszego artykułu stanie się próba ukazania istoty obecności lektoratu i akolitu w liturgii Kościoła. Publikacja zostanie przez to podzielona na trzy części tematyczne, w których będą omówione następujące zagadnienia. Rozdział pierwszy zostanie poświęcony kwestiom terminologicznym, w których przedstawione zostanie zarys teologii nomenklatury, jaką stosuje się względem współczesnych posług. Drugi rozdział przedstawi reformę posług, dokonaną po II Soborze Watykańskim (1962-1965), aby uka-

⁴ Zob. W. Bołoz, *Eklezjalne aspekty moralności chrześcijańskiej*, Kraków 1992, s. 119.

⁵ Świadczyć o tym może chociażby zauważenie przez niektórych biskupów potrzeby wprowadzania tych posług do przestrzeni parafialnej, o czym poinformował po 398 Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski bp Andrzej Czaja.

⁶ Pontyfikał Rzymski z 1962 r. umieszczał lektorat jako drugie święcenie niższe, a akolitat jako czwarte i ostatnie święcenie niższe w hierarchii siedmiu stopni święceń. Zob. *Pontificale Romanum*, editio typica 1961-1962, ed. M. Sodi, A. Toniolo, Città del Vaticano 2008, s. 19-27.

⁷ „Z uwagi na charakter naszego duszpasterstwa, biskupi polscy nie zezwalają akolitom na wykonywanie powyższych uprawnień dotyczących Eucharystii”. Cyt. za: J. Dyduch, *Posługi liturgiczne świeckich w posoborowym prawodawstwie polskim*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 64 (2011) nr 1, s. 29.

⁸ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom*, Warszawa 2007, nr 2-3.

zać powrót do pierwotnego rozumienia urzędów kościelnych niższych od diakonatu. Rozdział trzeci będzie natomiast traktował o teologiczno-pastoralnym aspekcie obecności posług liturgicznych w parafiach. Dzięki temu możliwe będzie dostrzeżenie owej „świeckości” urzędów lektora i akolity.

1. Zagadnienia terminologiczne

Na początku artykułu warto wyjaśnić pewne kwestie związane z nazewnictwem, aby móc dobrze rozumieć sformułowania: „posługa” (*ministerium*), „funkcja” (*munus*), „urząd” (*officium*) czy „usługujący” (*minister*)⁹. Wprawdzie są one bardzo często stosowane zamiennie, ale używanie ich bez znajomości kontekstu w jakim występują, najczęściej doprowadza do błędnych twierdzeń.

Pierwszy z powyższych terminów to sformułowanie „posługa” (*ministerium*). Rozpatrując znaczenie tego pojęcia, należy w sposób paralelny mieć na względzie także pojęcie „urzędu” (*officium*), gdyż wskazuje na to sam kanon 230 §1 obowiązującego dzisiaj Kodeksu Prawa Kanonicznego¹⁰. Prawodawca odnosi się w nim do świeckich, którzy na stałe mogą być ustanowieni do pełnienia posług lektora i akolity, co z kolei zwraca uwagę na definicję urzędu kościelnego, o którym mówi z kolei kanon 145 §1, iż jest to zadanie ustanowione na stałe¹¹. Wymienia się przy tym następujące cechy urzędu kościelnego: obiektywną stałość, ukierunkowanie na cel duchowy, konkretne zadanie i powstanie z rozkazu Bożego lub kościelnego¹². W tę myśl wpisują się dzisiaj jedynie trzy posług przewidziane dla wiernych świeckich: lektorat, akolitat i katechistat, spośród których w niniejszym artykule uwaga zostanie skupiona jedynie na pierwszych dwóch, gdyż one *sensu stricto* dotyczą liturgii¹³. Wskazuje na to również międzydykasterialna Instrukcja o niektórych kwestiach współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów „*Ecclesiae de mysterio*” z 15

⁹ Szeroko na ten temat, zob. D. Makowski, *Posługi współczesnego Kościoła*, Kraków 2023, s. 23-32.

¹⁰ Zob. *Codex Iuris Canonici*, Roma 1986, can. 230 §1. Wspomniany kanon po modyfikacji z 2022 r. nie zawiera już w sobie sformułowania „*virii laici*”, lecz samo „*laici*”, co jest pokłosiem zmiany dyscypliny Kościoła względem posług, do których przyjmowania papież Franciszek dopuścić także kobiety.

¹¹ Zob. *Codex Iuris Canonici*, can. 145 §1. Szeroko na temat urzędu w Kościele, zob. H. Hallermann, *Kirchliche Ämter ohe sakramentale Grundlage?*, „*Trierer theologische Zeitschrift*” 108 (1999) nr 3, s. 200-219.

M. Rusecki, *Problemy posoborowej dyskusji nad urzędem w Kościele*, „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*” 36 (1983) nr 4, s. 321-329.

¹² Zob. L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, tłum. I. Pękalski, Poznań 1999, s. 327.

¹³ Obecnie obowiązujący obrzęd ustanowienia do posług lektora i akolity traktuje sformułowania „urząd” i „posługa” w sposób zamienny. Zob. *Pontificale Romanum. De institutione lectorum et acolythorum. De admissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum. De sacro cœlibatu amplectendo*, editio typica, Roma 1972, nry I, 3-4; II, 3-4.

sierpnia 1997 r., która wskazując na potrzebę stosowania właściwej terminologii, ukazała iż jedynie ci, którzy spełniają zadania określone w kanonie 230 §1 Kodeksu Prawa Kanonicznego, posiadają szczególny tytuł, wynikający z piastowania urzędu i wypełniania posługi¹⁴. Tak więc jedynie lektorzy i akolici oraz katechiści (spośród wiernych świeckich) przyjmują w obrzędzie ustanowienia specjalne błogosławieństwo, mające charakter trwały, poprzez które poświęcają się wypełnianiu konkretnej posługi w Kościele¹⁵. Jednocześnie wskazuje się tu, że czym innym jest posługa w sensie *servitum*, a czym innym w sensie *ministerium*¹⁶. W myśl tej pierwszej chodzi ogólnie o służbę w liturgii¹⁷. To stwierdzenie otworzyło drogę do późniejszego nazywania „akolitem” i „lektoratem” czynności, które poszczególni ministranci spełniają w zastępstwie za nieobecnych ustanowionych do tego świeckich, do czego uprawnia poniekąd także interpretacja znaczenia sformułowania „usługujący” (*minister*)¹⁸.

Wspomniano wyżej o tym, że poszczególne osoby świeckie, nie mające posługi, spełniają swoje czynności zastępczo za nieobecnych ustanowionych do tego świeckich, aby wskazać na kolejny termin, jakim jest „funkcja” (*munus*). Pod tym pojęciem kanon 230 §2-3 rozumie wszelkie czynności liturgiczne, spełniane stale, czasowo lub nadzwyczajnie zgodnie z przepisami prawa szczegółowego (w tym wypadku liturgicznego, umieszczonego w poszczególnych księgach)¹⁹. Spełnianie tych czynności nie daje żadnemu spośród świeckich prawa, do stosowania wobec siebie jakiegoś szczególnego tytułu²⁰. Funkcje te z natury rzeczy są pomocnicze lub nadzwyczajnego, gdyż wypełnianie niektórych spośród nich może odbywać się jedynie w sytuacji szczególnej, gdy spełniający je zastępuje tego, kto w sposób zwyczajny winien je pełnić, lecz tego nie robi ze względu na swoją nieobecność²¹. Kiedy więc prawo liturgiczne wspomina o funkcjach lekto-

¹⁴ Zob. Congregatio pro Clericis et aliæ, *Instructio de quibusdam quæstionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem*, „Acta Apostolicæ Sedis” 89 (1997), s. 862 (nr I, §3).

¹⁵ Zob. Komisja Liturgiczna przy Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, *Ceremoniał Wspólnoty Parafialnej*, nr 136-137.

¹⁶ Zob. Congregatio pro Clericis et aliæ, *Instructio de quibusdam quæstionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem*, s. 862 (nr I, §2).

¹⁷ Zob. Komisja Liturgiczna przy Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, *Ceremoniał Wspólnoty Parafialnej*, 2016, nr 130.

¹⁸ Szeroko na ten temat, zob. T. Pieronek, *Teksty kościelnego prawa powszechnego odnoszące się do liturgii*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 31 (1978) nr 2, s. 88-94.

¹⁹ Zob. *Codex Iuris Canonici*, can. 230 §2-3.

²⁰ Zob. Congregatio pro Clericis et aliæ, *Instructio de quibusdam quæstionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem*, s. 862 (nr I, §3).

²¹ Zob. K. Litawa, *Posługi świeckich w liturgii eucharystycznej – zarys historyczny*, „Liturgia Sacra” 29 (2022) nr 1, s. 38, <https://doi.org/10.25167/lis.4733>. Warto przy tym zauważyć, że obecnie obowiązujące Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego z 2008 r., podobnie jak jego odpowiedniki z 2002 i 2000 r., zachowuje w sobie dwa ważne sformułowania, świadczące o

ra i akolity, oddzielając je od posług lektora i akolity, co ma miejsce między innymi w numerze 44 wydanej przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów dnia 25 marca 2004 r. Instrukcji o tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią „Redemptionis Sacramentum”, to nie ma na myśli posług stałych, lecz czasowe i zastępcze czynności, wykonywane przez zdalnych do tego świeckich²². Tę różnicę miała na myśli również Konferencja Episkopatu Polski, która w swej Instrukcji na temat udzielania posług świeckim mężczyznom z 12 kwietnia 2007 r. zwracała uwagę na rozróżnianie pomiędzy ministrantem słowa Bożego a lektorem ustanowionym (co także można z pożytkiem odnieść do relacji między ministrantem a akolitą)²³.

2. Reforma święceń niższych jako powrót do źródeł

Omawiany w poprzednim rozdziale termin „posługi” naturalnie koresponduje z czymś zupełnie innym niż „święcenie” (*ordinatio*)²⁴. Zmiana terminologii, która nastąpiła w 1972 r., była podyktowana powrotem do źródeł urzędów kościelnych, które przez wieki były częścią sakramentu święceń, lecz nie było tak od początku.

Kościół od zawsze posiadał wewnątrz siebie wiele różnych form posługiwania, które wiązały się często z charyzmatem, jaki ktoś otrzymał²⁵. Świadczy o tym chociażby powołanie w pierwszej wspólnocie Kolegium Siedmiu, którzy mieli zarządzać potrzebom miejscowej gminy chrześcijańskiej²⁶. Powstanie nowej formy posługi wynikało więc z realnej potrzeby, tak że tych siedmiu mężczyzn nie piastowało urzędu dla jakiejś godności (trudno w ogóle o niej mówić w kontekście pierwszych wieków, gdy hierarchia się dopiero kształtowała), ale ze względu na nagłą potrzebę niesienia pomocy w konkretnej dziedzinie życia Kościoła²⁷. Istotą obecności każdej posługi w Kościele jest bowiem współpraca pomię-

owej zastępczej roli ministranta słowa Bożego oraz ministrantów przy Mszy św.: „Deficiente acolytho instituto, ad servitum altaris [...] possunt ministri laici [...]”, a także: „Deficiente lectore instituto, alii laici deputentur ad proferendas lectiones sacrae Scripturae [...]”. Cyt. za: M. Barba, *Institutio Generalis Missalis Romani. Textus – Synopsis – Variationes*, Città del Vaticano 2006, s. 481.

²² Zob. Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum, *Instructio. De quibusdam observandis et vitandis circa sanctissimam Eucharistiam*, „Acta Apostolicae Sedis” 96 (2004), s. 565 (nr 44).

²³ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom*, nr 10.

²⁴ Zob. T. Pieronek, *Teksty kościelnego prawa powszechnego odnoszące się do liturgii*, s. 92.

²⁵ Zob. S. Szczepaniec, *Posługi liturgiczne w zgromadzeniu eucharystycznym*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 6, s. 535.

²⁶ Zob. *Novo Enchiridion sul diaconato*, a cura di E. Petrolino, Città del Vaticano 2016, s. 37.

²⁷ Zob. Y. Congar, *Ministries et structuration de l'Eglise*, „La Maison-Dieu” 102 (1970), s. 7. W tekstach Nowego Testamentu nie spotyka się jeszcze terminów, mogących wskazywać na

dzy przełożonym wspólnoty a jej poszczególnymi członkami, którzy zaradzają danym potrzebom²⁸. W tej perspektywie całkowitym wypaczeniem ich natury była klerykalizacja wszelkich bardziej znaczących form posługiwania²⁹. Zresztą sam powód dokonania tego, co wprawdzie trwało kilka wieków, lecz rozpoczęło się pod koniec V w., jest interesujący. Otóż ich hierarchizacja oraz klerykalizacja wynikała z chęci podporządkowania wszelkich posługujących w Kościele prawu eklezjalnemu³⁰. Przyjmuje się, że całe to działanie wzięło początek z wydania na terenach Galii ok. 475 r. tzw. „Starożytnych Statutów Kościelnych”, których autorstwo niektórzy przypisują kapłanowi Gennadiuszowi z Marsylii (†500)³¹. Dokument ten, zawierający nie tylko treści kanoniczne, podzielił poszczególne posługi na stopnie, uporządkowując je w formie hierarchicznej, która przetrwała w Kościele do dwudziestowiecznej reformy liturgicznej³². Od niego też wzięł początek określania obrzędu ich udzielania mianem „święcenia”, przez co wyróżniano w dojrzałym średniowieczu materię, formę i szafarza obrzędu³³. W ten sposób dostrzega się, że posługi niższe jako element hierarchii święceń, to wtórny wynik działania jurysdykcyjnego, biorącego początek w Galii³⁴. Działanie to było na tyle silne, że na początku VI w. traci się wszelkie wzmianki o udziale świeckich w liturgii jako usługujących w celebracji³⁵.

Potrzeby odnowy święceń niższych nie dostrzegli jednak dopiero ojcowie Soboru Watykańskiego II (1962-1965), gdyż widzieli to już ojcowie Soboru Trydenckiego (1545-1563), którzy podjęli pewne kroki – dzisiaj wiadomo, że nie-

istnienie stopni hierarchicznych w Kościele. Zob. D. Kwiatkowski, *Struktura i teologia obrzędu święceń prezbiteratu w posoborowych pontyfikatach*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2 (2001), s. 164.

²⁸ Zob. G. Greshake, *Być kapłanem dzisiaj*, przekł. W. Szymona, Kraków 2010, s. 192.

²⁹ Warto przy tym zwrócić uwagę na to, że tzw. „Statuty Kościoła Starożytnego” z V w. przerwały naturalną ewolucję kształtowania się niższych form kościelnego posługiwania. Zob. W. Croce, *Die niederen Weihen und Ihre hierechische Wertung: Eine geschichtliche Studie*, „Zeitschrift für Katholische Theologie” 70 (1948) nr 3, s. 278.

³⁰ Zob. B. K. Osborne: *Priesthood. A history of the ordained ministry in the Roman Catholic Church*, New York 1989, s. 198.

³¹ Zob. M. Bider, *Ewolucja diakonatu kobiet w ustawodawstwie synodów galijskich u schyłku chrześcijańskiej starożytności*, „Roczniki Nauk Prawnych” 27 (2017) nr 2, s. 111.

³² Zob. F. Wieland, *Die genetische Entwicklung der sog. Ordines Minores in den drei ersten Jahrhunderten*, Rom 1897, s. 12.

³³ Zob. A. Lameri, *La „Traditio Instrumentorum” e delle insegne nei riti di ordinazione. Studio storico-liturgico*, Roma 1998, s. 26, 42-48.

³⁴ Trzeba więc mieć na uwadze to, że dotychczasowa obecność posług we wspólnocie nie była podporządkowana hierarchii duchowieństwa, ale współdziałając z kapłanami i diakonami na zasadzie obecności „obok” święceń, stanowiły pewnego rodzaju „narzędzia” duszpasterskie, służące Kościołowi. Zob. M. Metzger, *Ministères, ordinations, clergé et peuple dans les „Constitutions Apostoliques”*, [w:] *Ordination et ministères. Conférences Saint-Serge XLIIe semaine d'études liturgiques*, red. A. M. Triacca, A. Pistoia, Roma 1996, s. 194.

³⁵ Zob. D. Makowski, *Posługi współczesnego Kościoła*, s. 51.

skuteczne – mające na celu dostosowanie ówczesnych czterech stopni niższych (ostiariatu, lektoratu, egzorcystatu oraz akolitu) i subdiakonatu (święcenia wyższego od okolic 1163 r.) do ówczesnych potrzeb Kościoła³⁶. Niepowodzenie tej reformy wynikało z wielu czynników, spośród których najbardziej znaczącym była potrzeba umocnienia wspólnoty kościelnej w obliczu reformacji, jak również nakazanie utworzenia seminariów duchownych, z czego wyniknęło skupienie wszelkich posługujących niższych stanów w murach jednego budynku³⁷. Efektem tego była nieobecność duchownych niższych święceń i subdiakonatów w parafiach, przez co zaczęto wprowadzać świeckich ministrantów do służby liturgicznej³⁸. To otworzyło powolną drogę do dopuszczania mężczyzn i kobiet do pełnienia poszczególnych czynności w kulcie Bożym, tak iż posoborowa reforma liturgiczna przywróciła posługom należne im miejsce³⁹.

Cechy, które można nadać posługom, a które wynikają z powyższych rozważań, są następujące: zmienność (ze względu na dostosowywanie ich do konkretnych potrzeb), różnaitość (ze względu na wiele form posługi), kościelny rodowód (ze względu na ustanowienie ich prawem Kościoła) i celowość (ze względu na potrzebę, dla której zarządzenia istnieją). W tym kluczu należy odczytywać posoborową reformę święceń niższych, która pragnęła zerwać z fikcyjnością święceń niższych, rozumianą jako jedynie prawną obecność tych form posługi w Kościele⁴⁰. Członkowie Rady ds. wdrażania w życie zaleceń soborowej odnowy liturgicznej (*Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia*) przeprowadzili w trakcie swoich prac nad odnową święceń niższych bardzo cenną analizę, która doprowadziła do następującego wniosku: jako że przed końcem II w. nie ma wzmianki o żadnym niższym urzędzie kościelnym, a różne Kościoły posiadały często odmienne od siebie urzędy (z czego na Wschodzie są obecne dwa główne stopnie – lektorat i subdiakonaty), to świadczy o kościelnym pocho-

³⁶ Ówczesna próba dostosowania święceń niższych i subdiakonatu do potrzeb Kościoła wynikała także z tego, że czynności wielu duchownych niższych święceń (jak i często także subdiakonatów oraz diakonów) spełniali duchowni w stanie kapłańskim. Zob. M. Andrieu, *Les Ordes mineurs dans l'ancien rit romain*, „Revue des sciences religieuses” 5 (1925) nr 2, s. 254. Na temat przeklasyfikowania święcenia subdiakonatu z miana niższego do rangi wyższego święcenia, zob. D. Makowski, *From ordines minores to ordines maiores. The development of the ordination of the subdiaconate by the XIII century*, „Ephemerides Liturgicae” 138 (2024) nr 2, s. 214-229.

³⁷ Zob. E. Rittner, *Prawo Kościelne Katolickie*, t. I, Lwów 1878, s. 88, 109.

³⁸ Przedtem w parafiach byli duchowni niższych święceń, ponieważ pobierali oni od proboszczów nauki. Zob. P. Szczaniecki, *Służba Boża w dawnej Polsce*, wyd. 2, Kraków 2020, s. 157.

³⁹ Do istoty posług należy bowiem zmienność, wynikająca z dostosowywania ich do potrzeb konkretnego czasu. Zob. W. Croce, *Die niederen Weihen und Ihre hierarchische Wertung: Eine geschichtliche Studie*, s. 310.

⁴⁰ Zob. F. Małaczyński, *Wychowanie alumna i kapłana przez liturgię*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 16 (1963) nr 2-3, s. 120-121.

dzeniu posług⁴¹. Dzięki temu każda modyfikacja dokonywana względem stopni niższych należała (i nadal należy) w całości do kompetencji Kościoła, który może mnożyć, redukować czy jakkolwiek inaczej zmieniać ich liczbę oraz tożsamość⁴². Dlatego też zdecydowano się przywrócić im ich pierwotne znaczenie, zmieniając nazwę z miana „święcenia niższe” (*ordines minores*) na „posługa” (*ministerium*), aby móc dopuścić do nich ludzi świeckich⁴³. W tym celu usunięto także ceremonię tonsury, która była dawniej inicjacją do stanu duchownego i poprzedzała przyjęcie wszelkich święceń⁴⁴. Konsekwencją tego działania było umożliwienie przyjmowania posług także przez kobiety, na co zgodę wyraził papież Franciszek⁴⁵. Dzięki temu zmieniono perspektywę rozumienia posług, wskazując, że ich źródłem nie jest sakrament święceń, ale chrzest⁴⁶.

Papież Paweł VI (†1978) w Motu Proprio „*Ministeria quaedam*” dnia 15 sierpnia 1972 r. powrócił do źródeł w kilku aspektach. Przede wszystkim należy tu zauważyć, że odtąd lektorat i akolitat – jedyne stopnie pozostawione Kościołowi powszechnemu po reformie liturgicznej, do których w 2021 r. dołączył katechistat – mogą być przyjmowane przez świeckich na sposób stały⁴⁷. W ten sposób powrócono do dawnej praktyki, gdy stopnie te nie były przejściowe, ale przyjmowano je na sposób stały⁴⁸. Ponadto nawiązano przy tym do praktyki, poświędzanej przez Synod w Adge z 506 r. oraz wcześniejszy III Synod w Arles z lat 449-461, wedle której obok wyświęconych sług ołtarza służyli przy nim także inni usługujący⁴⁹. Ważne jest tu dostrzeżenie relacji: duchowny – świecki; wyświęcony – ustanowiony. Nie chodzi jedynie o zauważenie jej w dokumentach wzmiankowanych synodów, ale także we współczesnych tekstach, odnoszących się do posług stałych, spośród których należy wymienić przemó-

⁴¹ Zob. *Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia, Commentarium de nova disciplina et ritibus circa ministeria*, s. 21-23.

⁴² Zob. A. Bugnini, *The Reform of the Liturgy (1948-1975)*, tłum. J. M. O’Connell. Collegville-Minnesota 1990, s. 732-733.

⁴³ Zob. D. Makowski, *Posługi współczesnego Kościoła*, s. 86.

⁴⁴ Tonsura nie była święceniem, ale ceremonią, poprzez którą człowiek dorosły (ochrzczony i bierzmowany) przyjmował strój duchowny i przystępował do obcięcia włosów. Zob. R. Molitor, *Vom Sakrament der Weihe*, b. I, Regensburg 1938, s. 101.

⁴⁵ Zob. M. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, tłum. L. Balter, Poznań 1999, s. 266.

⁴⁶ Zob. W. Przeczewski, *Udział wiernych w kapłaństwie Chrystusa*, [w:] *Msza Święta – rozumieć, aby lepiej uczestniczyć*, red. J. Hadalski, Poznań 2013, s. 100.

⁴⁷ Zob. Paulus VI, *Litteræ Apostolicæ Motu Proprio datæ. Disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur*, „*Acta Apostolica Sedis*” 64 (1972), s. 531 (nr 3).

⁴⁸ Zob. B. Botte, *From silence to participation*, tłum. J. Sullivan, Washington 1988, s. 140.

⁴⁹ Zob. Concilium Agathense, *Canones*, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, t. 8, red. J. D. Mansi, Florentiæ 1762, s. 334-335 (can. 65-66); Concilium Arelatense III, *Institutio sanctorum episcoporum in causa insulæ lerinensis*, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, t. 7, red. J. D. Mansi, Florentiæ 1762, s. 908.

wienie biskupa do przyszłych lektorów i akolitów, gdzie jasno wskazuje się na tę współpracę⁵⁰. Cała reforma może być więc nazwana powrotem do źródeł poprzez aktualizację posług, rozumianą jako dostosowanie ich do mentalności współczesnego Kościoła⁵¹.

3. Pastoralny wymiar obecności lektora i akolity w parafii

Odnowa święceń niższych, która nastąpiła w 1972 r., nie była przez wiele lat obecna w dyskusjach nad posłannictwem świeckich w Kościele w Polsce, gdyż biskupi odnosili się do niej z pewną rezerwą. Widać to nawet w Instrukcji wydanej dnia 12 kwietnia 2007 r., która nadal zdaje się podtrzymywać tendencję do marginalizowania udzielania posług mężczyznom nie formującym się do diakonatu czy kapłaństwa⁵². Być może wpływ na ten stan rzeczy ma prawne usankcjonowanie konieczności przyjmowania tych stopni przez seminarzystów w drodze do kapłaństwa, co siłą rzeczy doprowadza do pewnego rodzaju dysonansu, który każe spoglądać na seminarzystów w posługach inaczej, niż na pozostałych świeckich je przyjmujących⁵³.

Należy potraktować za dużą szkodę, wynikającą prawdopodobnie z niezrozumienia zagadnienia, sytuację, w której świeccy są zapraszani do przyjmowania funkcji tymczasowych, nie wymagających od nich zbyt wielkiego przygotowania, lecz nie dopuszczani do posług prawnie ustanowionych⁵⁴. Można bowiem obecnie dostrzec odwrócony porządek: to, co z natury prawa liturgicznego powinno być zwyczajne, jawi się jako nadzwyczajne, a to, co nadzwyczajne – jako zwyczajne. Najlepszym przykładem zdaje się tu być kwestia nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., którzy swoją funkcję w liturgii powinni wypełniać jedy-

⁵⁰ Zob. *Pontificale Romanum. De institutione lectorum et acolythorum. De admissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum. De sacro cœlibatu amplectendo*, nry I, 4; II, 4. W tłumaczeniu polskim tak to brzmi: „Do głoszenia słowa Bożego powołani się przede wszystkim biskupi, prezbiterzy i diakoni. Wy zaś, jako lektorzy słowa Bożego, będziecie im pomagali w wypełnieniu tego obowiązku”, a także: „Macie pomagać prezbiterom i diakonom w wykonywaniu ich urzędu”. *Pontyfikał Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniami świętego Soboru Powszechnego Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Pawła VI. Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu*, Katowice 2014, s. 20, 23.

⁵¹ Zob. J. Dyduch, *Posługa lektora i akolity w świetle obowiązujących przepisów kościelnych*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 2, s. 134.

⁵² Świadczy o tym zwrot: „Istnieje jednak możliwość...”. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom*, nr 8. Na ten temat, zob. A. Draguła, *Posługi lektora i akolity w perspektywie teologii laikatu*, „Teologia i Moralność” 17 (2022) nr 2, s. 63.

⁵³ Zob. J. Górzyński, *Posługi świeckich w Kościele: „Ministerium” lektora i akolity*, „Roczniki Teologiczne” 48 (2001) nr 8, s. 145.

⁵⁴ Zob. D. Bourgeios, *Duszpasterstwo Kościoła*, przekł. M. Tryc-Ostrowska, Poznań 2001, s. 420.

nie w szczególnych okolicznościach, gdyż istotą tej służby jest nie tyle komunikowanie wiernych podczas Mszy św., ile zanoszenie Komunii św. chorym⁵⁵. Nie wspominając już o tym, że pierwszym spośród tego typu szafarzy jest akolita, zastanawiające jest, dlaczego tak wiele parafii posiada zwykle kilkunastu nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., lecz żaden z nich nie jest akolitą. Być może odpowiedzią na to pytanie jest wymóg formacji, który w przypadku posług stałych wynosi w Polsce trzy lata, podczas gdy formację do funkcji nadzwyczajnego szafarza można zrealizować nawet w pół roku, albo i krócej⁵⁶. Dłuższy wymóg formacji przed przyjęciem akolitu i lektoratu podyktowany jest rangą tych urzędów, które przyjmuje się na sposób stały (tj. dożywotni)⁵⁷.

Jeżeli więc pragnie się dostrzec związek pomiędzy posługą a laikatem, to mimowolnie trzeba zwrócić uwagę na relację między charyzmatem a urzędem, co wyraża w pewien sposób Motu Proprio „Ministeria quaedam”⁵⁸. Jak dawniej posługa wynikała z partycypacji człowieka w sakramencie święceń (jakiegokolwiek stopnia), tak obecnie wynika ona z partycypacji w sakramentach wtajemniczenia chrześcijańskiego (zwłaszcza chrztu i bierzmowania) i jako urząd jest pewnego rodzaju instytucjonalizacją charyzmatu⁵⁹. Jeżeli osoby świeckie w posługach pojmują się nadal w perspektywie sakramentu święceń, dostrzegając jedynie to, czego ktoś jeszcze bez święceń nie może zrobić, zatracają to, co przysługuje im z natury rzeczy, ale do zmiany tej perspektywy potrzebne jest zwrócenie uwagi nie tyle na sakramentu święceń, ile na sakramencie wtajemniczenia chrześcijańskiego⁶⁰. Dopiero wówczas będzie można dokładnie odkryć,

⁵⁵ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej*, Częstochowa 2008, nr 132.

⁵⁶ „Osoby, które pragną przyjąć posługę lektora lub akolity muszą przejść odpowiednią formację. Nie może ona mieć jedynie charakteru kursu przygotowującego do spełniania czynności liturgicznych, lecz być wprowadzeniem kandydatów w misję, którą mają spełniać w Kościele. Szczegółowy program tej formacji («Ratio formationis») opracuje Komisja Episkopatu ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Dla osób, które są już po studiach teologicznych lub po pełnej formacji w ruchach kościelnych albo po wieloletniej posłudze i formacji w zespole służby liturgicznej, przygotowanie do posług lektora i akolity może trwać krócej. Opracowane «Ratio formationis» określi minimum, które powinni oni podjąć”. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom*, nr 12.

⁵⁷ Zob. J. Dyduch, *Posługa lektora i akolity w świetle obowiązujących przepisów kościelnych*, s. 136.

⁵⁸ Zob. G. Greshake, *Być kapłanem dzisiaj*, przekł. W. Szymona, Kraków 2010, s. 192.

⁵⁹ Zob. A. Draguła, *Posługi lektora i akolity w perspektywie teologii laikatu*, s. 63.

⁶⁰ Zwraca na to uwagę sama Konferencja Episkopatu Polski w pierwszych słowach swojej Instrukcji: „Na mocy sakramentu chrztu świętego wszyscy wierni uczestniczą w kapłańskim, prorockim i królewskim posłannictwie Chrystusa, który stale żyje i działa w Kościele mocą Ducha Świętego. Otrzymują w tym sakramencie charakter sakramentalny, «który konsekruje ich do uczestniczenia w chrześcijańskim kulcie religijnym», czyli «uzdalnia i włącza chrześcijan do służenia Bogu przez żywy udział w świętej liturgii Kościoła». Zatem także wierni świeccy mogą wypełniać we wspólnocie przewidziane przez prawo urzędy i posługi”. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom*, nr 1.

dłaczego Sobór Watykański II (1962-1965) w swojej Konstytucji o Liturgii Świętej „Sacrosanctum Concilium” określił funkcje liturgiczne wiernych świeckich jako „prawdziwe” (*vero*)⁶¹.

Duszpasterski wymiar liturgii, który miano na względzie podczas odnowy liturgicznej, wymaga dostrzeżenia, że jak Msza św. dzieli się na dwie główne części, tak posługi dzielą się na dwie: jedną dotyczącą stołu słowa i drugą dotyczącą stołu eucharystycznego⁶². W ten sposób świeccy mogą aktywnie uczestniczyć w celebrowaniu liturgii, poprzez spełnianie swych własnych funkcji jako lektorzy (przy stole słowa) i akolici (przy stole eucharystycznym), co do których wypełniania mają przed innymi pierwszeństwo z natury rzeczy⁶³. Jednocześnie ich posługiwanie nie kończy się w murach świątyni, ale rozciąga na wiele działań duszpasterskich, które nie są udziałem innych usługujących, gdyż to właśnie lektorom i akolitom Kościoła powierza szereg innych przestrzeni posługi⁶⁴. Jest to szczególnego rodzaju dzieło apostołatu, realizowane przez osoby świeckie, które w posługach stałych odkryły swoje życiowe powołanie⁶⁵. Dotyczy to nie tylko mężczyzn, ale również kobiet, których dopuszczenie do przyjmowania posług należy potraktować jako szczególnego rodzaju wyeksponowanie równości obu płci na płaszczyźnie sakramentu chrztu św., który nadaje te same prawa i obowiązki wszystkim wiernym⁶⁶.

⁶¹ Zob. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de sacra Liturgia „Sacrosanctum Concilium”*, s. 107 (nr 29).

⁶² Zob. J. Górzyński, *Posługi świeckich w Kościele: „Ministerium” lektora i akolity*, s. 140-141.

⁶³ Zob. M. Barba, *Institutio Generalis Missalis Romani. Textus – Synopsis – Variationes*, Città del Vaticano 2006, s. 479.

⁶⁴ Względem akolity: „Akolita ma swoją miłością obejmować całe Ciało Mistyczne Chrystusa, a w szczególny sposób troszczyć się o «chorych i słabych». Idzie on więc ze swoją posługą do chorych leżących w domach i szpitalach, do cierpiących fizycznie i duchowo. Idzie również do tych, którzy są dotknięci różnymi słabościami. Należą do nich niewątpliwie alkoholicy, narkomani, zagubiona młodzież, dzieci bez dostatecznej opieki, czy rozbite małżeństwa. Tym grupom akolita winien nieść właściwą pomoc w codziennych potrzebach i odpowiednie duchowe wsparcie. Osobom, które nie mogą przyjść do kościoła, a pragną Komunii świętej, przynosi on Ciało Pańskie”, a względem lektora: „Poza liturgią lektor pomaga duszpasterzom w pełnieniu posługi ewangelizacyjnej. Oto przykładowe obszary życia wspólnoty parafialnej, które mogą być powierzone ustanowionym lektorom: a. Przygotowanie wiernych do godnego przyjęcia sakramentów [...]. b. Pomoc w przygotowaniu i prowadzeniu katechezy dorosłych [...]. c. Zaangażowanie w inne formy posługi słowa w parafii [...]. d. Ożywienia misyjnych zadań parafii”. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej*, nr 38, 43.

⁶⁵ Zob. M. Straszewicz, *Pojęcie ministerium świeckich według Y. Congara*, „Studia Theologica Varsaviensia” 16 (1978) nr 2, s. 74.

⁶⁶ Sam papież Paweł VI (†1978) wskazywał na to, że zastrzeżenie ich przyjmowania mężczyznom, wynikało ze zwyczaju Kościoła. Nie było bowiem zwyczaju, by kobieta posługiwała kapłanowi do Mszy św., lecz współczesne badania wskazują na pewną (nieco inną od służenia na wzór ministrantów) partycypację kobiet w aspekcie liturgicznym. Zob. D. Makowski, *Posługi współczesnego Kościoła*, s. 95.

Przy wszelkich dyskusjach o udziale świeckich w liturgii należałoby zatem zastanowić się nad współczesnym duszpasterstwem służby liturgicznej. Czy młodzi ministranci są formowani do tego, aby po ukończeniu wymaganego przez prawo wieku, gdy posiadają potrzebne przymioty, zacząć się przygotowywać do przyjęcia lektoratu lub akolitu? To pytanie jest o tyle ważne, o ile grupa ministrantów jest tą podstawową komórką, z której powinni się brać kandydaci do posług stałych⁶⁷. Dalsze pielęgnowanie funkcji zastępczych, choć niewątpliwie potrzebnych (w przypadku ministrantów słowa Bożego i usługujących do ołtarza), będzie powodowała coraz większe niezrozumienie posług stałych: po co bowiem przyjmować posługę, skoro główne jej czynności już się wykonuje? Wiadomo, że w tym pytaniu jest pewna nieprecyzyjność, bo owo wykonywanie dokonuje się na sposób zastępczy, ale wielu tego nie dostrzega, gdyż – jak już wspomniano – nadzwyczajność stała się zwyczajnością⁶⁸. Jeżeli jednak dobrze zrozumie się ideę posług, dostrzeże się, że niosą one za sobą nie tylko szczególne funkcje do spełnienia, ale także cel duchowy, pomagający kształtować swoją duchowość w oparciu o pełnioną posługę. Dlatego dzięki przyjętej posłudze możliwe jest zdążanie do nieba w oparciu o Pismo Święte (w odniesieniu do lektorów) lub Najświętszy Sakrament (w odniesieniu do akolitów)⁶⁹.

Zakończenie

W podsumowaniu powyższego tekstu należałoby przedstawić konkretne kroki, które sprawiłyby, iż sytuacja z pojmowaniem posług uległaby zmianie. Choć jest to niewątpliwie trudne do sprecyzowania w kilku wnioskach, zdaje się, że jednym z najważniejszych kroków, które trzeba byłoby podjąć, to zmiana mentalności duchowieństwa i świeckich⁷⁰. Dopóki duchowieństwo będzie uważało lektorów i akolitów jako mężczyzn uczestniczących w pewnej władzy, której pełnie posiada kapłaństwo, dopóty będzie się ich pojmowało w sposób przedsoborowy. Z kolei, gdy świeccy nadal będą ich rozumieli jako pewnego rodzaju próbę zaradzenia brakowi kapłanów w diecezjach i parafiach, to cały czas będą wskazywali na ich drugoplanową rolę w Kościele. Potrzeba tutaj dużo wkładu teologii laikatu, aby przełamać te stereotypowe myślenie.

„Świeckość” posług lektora i akolity przejawia się nie tyle w tym, co szczególnie mogą oni robić w liturgii, ale raczej w tym, jak mogą budować mistyczne

⁶⁷ Zob. F. Blachnicki, *Koncepcja formacji służby liturgicznej w świetle dekretu „Ministeria quaedam”, „Collectanea Theologica” 43 (1973) nr 3, s. 87-88.*

⁶⁸ Zob. J. Studziński, *Subdiakoniat, niższe święcenia i posługi (ministeria) w Kościele rzymskokatolickim*, Warszawa 2011, s. 30.

⁶⁹ Zob. *Pontificale Romanum. De institutione lectorum et acolythorum. De admissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum. De sacro cœlibatu amplectendo*, nry I, 6; II, 6.

⁷⁰ Zob. A. Draguła, *Posługi lektora i akolity w perspektywie teologii laikatu*, s. 71.

ciało Chrystusa we współpracy z duchowieństwem, wespół z którymi tworzą (jak wszyscy wierzący) wspólnotę ludu Bożego⁷¹. Oni przez swój udział w potrójnej misji Chrystusa, nabytej w sakramencie chrztu św. i udoskonalonej darami Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania, jako osoby świeckie mogą dotrzeć do ludzi, do których kapłan zwykle ma utrudniony dostęp, gdyż świeccy swoim życiem mogą głosić Ewangelię wszędzie⁷². W sposób szczególny odnosi się to do ustanowionych lektorów i akolitów, którzy mają kształtować swoje życie w oparciu o przyjętą posługę, tak by ich słowa zgadzały się z czynami. Dzięki temu możliwe będzie dostrzeżenie, że świeccy współpracując z duchownymi nie partycypują w sakramencie święceń, ale realizują swoje chrzcielne posłannictwo, czyniąc to dzięki przyjętemu urzędowi, wpisanemu do prawa kościelnego.

Bibliografia

- Andrieu M., *Les Ordes mineurs dans l'ancien rit romain*, „Revue des sciences religieuses” 5 (1925) nr 2, s. 232-274.
- Barba M., *Institutio Generalis Missalis Romani. Textus – Synopsis – Variationes*, Città del Vaticano 2006.
- Bider M., *Ewolucja diakonatu kobiet w ustawodawstwie synodów galijskich u schyłku chrześcijańskiej starożytności*, „Roczniki Nauk Prawnych” 27 (2017) nr 2, s. 97-128.
- Blachnicki F., *Koncepcja formacji służby liturgicznej w świetle dekretu „Ministeria quaedam”*, „Collectanea Theologica” 43 (1973) nr 3, s. 87-89.
- Botte B., *From silence to participation*, tłum. J. Sullivan, Washington 1988.
- Bourgeois D., *Duszpasterstwo Kościoła*, przekł. M. Tryc-Ostrowska, Poznań 2001.
- Bugnini A., *The Reform of the Liturgy (1948-1975)*, tłum. J. M. O'Connell. Collegeville-Minnesota 1990.
- Codex Iuris Canonici*, Roma 1986.
- Concilium Agathense, *Canones*, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, t. 8, red. J. D. Mansi, Florentiæ 1762, s. 319-338.
- Concilium Arelatense III, *Institutio sanctorum episcoporum in causa insulæ lerinensis*, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, t. 7, red. J. D. Mansi, Florentiæ 1762, s. 907-908).
- Congar Y., *Ministéries et structuration de l'Eglise*, „La Maison-Dieu” 102 (1970), s. 7-20.
- Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum, *Instructio. De quibusdam observandis et vitandis circa sanctissimam Eucharistiam*, „Acta Apostolicæ Sedis” 96 (2004), s. 549-601.
- Congregatio pro Clericis et aliæ, *Instructio de quibusdam quæstionibus circa fi-*

⁷¹ Zob. E. Weron, *Świecki chrześcijanin w Kościele*, „Communio” 1 (1981) nr 6, s. 16.

⁷² Szeroko na ten temat, zob. M. Dziewiecki, *Świeccy w Kościele*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2 (2017), s. 66-70.

- delium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem*, „Acta Apostolicæ Sedis” 89 (1997), s. 852-877.
- Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia, *Commentarium de nova disciplina et ritibus circa ministeria*.
- Croce W., *Die niederen Wiehen und Ihre hierechische Wertung: Eine geschichtliche Studie*, „Zeitschrift für Katolische Theologie” 70 (1948) nr 3, s. 257-314.
- Draguła A., *Posługi lektora i akolity w perspektywie teologii laikatu*, „Teologia i Moralność” 17 (2022) nr 2, s. 59-73.
- Dyduch J., *Posługa lektora i akolity w świetle obowiązujących przepisów kościelnych*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 2, s. 133-141.
- Dyduch J., *Posługi liturgiczne świeckich w posoborowym prawodawstwie polskim*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 64 (2011) nr 1, s. 49-63.
- Dziewiecki M., *Świeccy w Kościele*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2 (2017), s. 66-70.
- Franciscus, *Litteræ Apostolicæ Motu Proprio datæ „Spiritus Domini” quibus canonicis 230 §1 Codicis Iuris Canonici normae de aditu personarum feminini sexus ad institutum ministerium Lectoratus et Acolythatus mutantur*, „Acta Apostolicæ Sedis” 113 (2022), s. 169-170.
- Gerosa L., *Prawo Kościoła*, tłum. I. Pękalski, Poznań 1999.
- Górzyński J., *Posługi świeckich w Kościele: „Ministerium” lektora i akolity*, „Roczniki Teologiczne” 48 (2001) nr 8, s. 139-149.
- Greshake G., *Być kapłanem dzisiaj*, przekł. W. Szymona, Kraków 2010.
- Hallermann H., *Kirchliche Ämter ohe sakramentale Grundlage?*, „Trierer theologische Zeitschrift” 108 (1999) nr 3, s. 200-219.
- Komisja Liturgiczna przy Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, *Ceremoniał Wspólnoty Parafialnej*, 2016.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej*, Częstochowa 2008.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom*, Warszawa 2007.
- Krakowiak C., *Posługi i funkcje liturgiczne: teoria i praktyka*, [w:] *W trosce o Kościół*, red. A. Jarząbek, Lublin 2000, s. 193-203.
- Krakowiak C., *Posługiwanie duchownych i świeckich w Kościele*, [w:] *W służbie wartościom*, red. R. Kamiński (i in.), Kielce 1999, s. 272-292.
- Krakowiak C., *Teologiczne i normatywne zasady współpracy świeckich w ministerialnej posłudze prezbiterów*, „Roczniki Teologiczne” 48 (2001) z. 8, s. 36-76.
- Kunzler M., *Liturgia Kościoła*, tłum. L. Balter, Poznań 1999.
- Kwiatkowski D., *Struktura i teologia obrzędu święceń prezbiteratu w posoborowych pontyfikatach*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2 (2001), s. 153-205.

- Lameri A., *La „Traditio Instrumentorum” e delle insegne nei riti di ordinazione. Studio storico-liturgico*, Roma 1998.
- Litawa K., *Posługi świeckich w liturgii eucharystycznej – zarys historyczny*, „Liturgia Sacra” 29 (2022) nr 1, s. 37-59.
- Makowski D., *From ordines minores to ordines maiores. The development of the ordination of the subdiaconate by the XIII century*, „Ephemerides Liturgicae” 138 (2024) nr 2, s. 214-229.
- Makowski D., *Posługi współczesnego Kościoła*, Kraków 2023.
- Małaczyński F., *Wychowanie alumna i kapłana przez liturgię*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 16 (1963) nr 2-3, s. 113-123.
- Metzger M., *Ministères, ordinations, clergé et peuple dans les „Constitutions Apostoliques”*, [w:] *Ordination et ministères. Conférences Saint-Serge XLIIe semaine d’études liturgiques*, red. A. M. Triacca, A. Pistoia, Roma 1996, s. 189-210.
- Molitor R., *Vom Sakrament der Weihe*, b. I, Regensbur 1938.
- Novo Enchiridion sul diaconato*, a cura di E. Petrolino, Città del Vaticano, 2016.
- Osborne B. K., *Priesthood. A history of the ordained ministry in the Roman Catholic Church*, New York 1989.
- Paulus VI, *Litteræ Apostolicæ Motu Proprio datæ. Disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur*, „Acta Apostolica Sedis” 64 (1972), s. 529-534.
- Pieronek T., *Teksty kościelnego prawa powszechnego odnoszące się do liturgii*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 31 (1978) nr 2, s. 88-94.
- Pontificale Romanum*, editio typica 1961-1962, ed. M. Sodi, A. Toniolo, Città del Vaticano 2008.
- Pontificale Romanum. De institutione lectorum et acolythorum. De admissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum. De sacro cælibatu amplectendo*, editio typica, Roma 1972.
- Pontyfikał Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniami świętego Soboru Powszechnego Watykańskiego II* wydany z upoważnienia papieża Pawła VI. *Obzřędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu*, Katowice 2014.
- Przeczewski W., *Udział wiernych w kapłaństwie Chrystusa*, [w:] *Msza Święta – rozumieć, aby lepiej uczestniczyć*, red. J. Hadalski, Poznań 2013, s. 97-100.
- Rittner E., *Prawo Kościelne Katolickie*, t. I, Lwów 1878.
- Rusecki M., *Problemy posoborowej dyskusji nad urzędem w Kościele*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 36 (1983) nr 4, s. 321-330.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de sacra Liturgia „Sacrosanctum Concilium”*, „Acta Apostolicæ Sedis” 56 (1964), s. 97-144.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio Dogmatica de Ecclesia „Lumen gentium”*, „Acta Apostolicæ Sedis” 57 (1965), s. 1-89.

- Szczaniecki P., *Służba Boża w dawnej Polsce*, wyd. 2, Kraków 2020.
- Straszewicz M., *Pojęcie ministerium świeckich według Y. Congara*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 16 (1978) nr 2, s. 69-90.
- Studziński J., *Subdiakoniat, niższe święcenia i posługi (ministeria) w Kościele rzymskokatolickim*, Warszawa 2011.
- Szczepaniec S., *Posługi liturgiczne w zgromadzeniu eucharystycznym*, „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*” 40 (1987) nr 6, s. 534-541.
- Weron E., *Świecki chrześcijanin w Kościele*, „*Communio*” 1 (1981) nr 6, s. 16-27.
- Wieland F., *Die genetische Entwicklung der sog. Ordines Minores in den drei ersten Jahrhunderten*, Rom 1897.